

RADOVI
sa naučnog skupa
**ŽIVOT I DJELO MUHAMEDA TAJJIBA
OKIĆA (ODRŽAN U GRAČANICI
16. 09. 2011.)**

*(održan u Gračanici, 16.09. 2011. godine u organizaciji Općine Gračanica,
Muftijstva tuzlanskog i Medžlisa IZ Gračanica)*

Doc. Dr. Omer Hamzić
DRUŠTVENI I DUHOVNI ŽIVOT U GRAČANICI U VRIJEME SLUŽBOVANJA MUDERIZA MEHMED
EF. OKIĆA U OSMAN-KAPETANOVJOJ MEDRESI,

Prof. dr. Avni Ilhan
O DOPRINOSU MUHAMEDA T. OKIĆA MODERNOJ TURSKOJ,

Prof. dr. Mehmet Mahfuz Soylemez
DOPRINOS M. TAJIBA OKICA RAZVOJU POVIJESNIH NAUKA,

Prof. dr. Omer Nakičević
TAJIB OKIĆ U OGLEDALU NAUČNIH I ZNANSTVENIH KRUGOVA BOSNE I HERCEGOVINE,

Mr. sc. Kemal Bašić
HISTORIJA BiH U RADOVIMA MUHAMEDA T. OKIĆA, OBJAVLJENIM U REPUBLICI TURSKOJ,

Mr. sc. Suad ef. Mujakić
DOPRINOS MUHAMEDA T. OKIĆA RAZVOJU HADISKE ZNANOSTI

Društveni i duhovni život u Gračanici u vrijeme službovanja muderiza Mehmed ef. Okića u Osman-kapetanovoj medresi

Doc. dr. Omer Hamzić

U ovom prilogu pokušao sam ukazati na položaj Bošnjaka muslimana u vrijeme austrougarske uprave, negdje u drugom poluvremenu te vladavine, koje obilježava opći društveni i kulturni preporod Bošnjaka, a na lokalnom planu, u našoj Gračanici to se poklapa sa služanjem muderiza Mehmeda ef. Okića ovdje u Osman-kapetanovoj medresi, dakle u vrijeme u kojem se rodio čovjek o kojem mi danas govorimo.

U uvodnom dijelu ovog priloga govori se o tom općem kulturnom i duhovnom preporodu Bošnjaka na prelazu iz 19. u 20. stoljeće i ukazuje na refleksije tog preporoda u manjim bosanskim gradovima kao što je bila Gračanica – što i jeste, zapravo težište ove moje teme.

Nakon općih podataka o Gračanici s početka 20. stoljeća (stanovništvo, urbani razvoj, gospodarstvo) u glavnom dijelu ovog priloga ja sam pokušao ilustrovati taj društveni i duhovni život u Gračanici, na razmeđu između 19. i 20. stoljeća, podacima o radu nekoliko narodnih čitaonica i kulturno-prosvjetnih društava u kojima se okupljala tadašnja bošnjačka društvena elita. U drugom dijelu izdvojio sam nekoliko dominantnih ličnosti koje potiču mahom iz kruga Osman-kapetanove medrese, među kojima istaknuto mjesto ima svakako

muderiz Mehmed ef. Okić, otac Muhameda Tajiba Okića, kojem je i posvećen ovaj skup.

UVODNE NAPOMENE

Muderiz Mehmed ef. Okić, otac prof. Muhameda Tajiba Okića službovao je u Gračanici od 1901. do 1910. godine. To je vremenski period krupnih i dramatičnih promjena i previranja kako na širem balkanskom prostoru, tako i u samoj Bosni i Hercegovini (borba Muslimana za vjersko-prosvjetnu autonomiju, aneksija BiH 1908., balkanski ratovi, izbijanje Prvog svjetskog rata itd). Opći kulturni i duhovni preporod Muslimana u BiH, kao i borba za vjersko-prosvjetnu autonomiju, ulazili su u svoju završnu fazu. Iz te borbe razvit će se i prvi oblici modernog političkog organizovanja na ovim prostorima. Nastupile su krupne promjene kako na kulturno-prosvjetnom planu, tako i u duhovnoj sferi, pa i nastavi u muslimanskim učilištima (mektebima i medresama). Nosioci tih promjena bili su naši istaknuti alimi, muderisi i kadije, talentovani pojedinci u oblasti književnosti i umjetnosti pisane riječi. Bio je to put u modernost u mnogim sferama života po našim gradovima širom BiH.

Kulturno-prosvjetne organizacije u Gračanici kao i u ostalim dijelovima

BiH pojavljuju se krajem 19. i početkom 20. stoljeća kao izraz otpora i političke borbe za vjersku i vjersko-mearifsku autonomiju koju su povelili najuticajniji bošnjačko-muslimanski prvaci (zemljoposjednici, dio uleme, trgovci), nezadovoljni položajem svog naroda, a posebno Islamske vjerske zajednice i njenih institucija u okviru okupacionog sistema moćne Austro-Ugarske imperije. Sa istim ciljem i u isto vrijeme organizuje se i pokret za crkveno-školsku autonomiju u okviru pravoslavnog korpusa BiH. Zahtjeve za vjersko-prosvjetnu autonomiju Bošnjaka muslimana austrougarska vlast napokon je priznala 1909. godine poznatim Štatutom za autonomnu upravu vakufskih i mearifskih poslova. Bio je to prvi uspješno okončan politički pokret Bošnjaka Muslimana modernog doba.

U takvom ambijentu dolazi do masovnijeg okupljanja i organizovanja građana u raznim organizacijama i društvima koja, pored humanitarne, imaju značajnu kulturno-prosvjetnu misiju. Najpoznatija su bila kulturno-prosvjetna društva "Gajret" i "Prosvjeta" sa svojim ograncima širom Bosne i Hercegovine. Prvo je okupljalo građane muslimansko-bošnjačke, a drugo građane srpske nacionalnosti.

Društveni život Bošnjaka muslimana u tadašnjoj gračaničkoj čaršiji odvijao se u okviru čitaonica koje su imale sva obilježja nacionalnih kulturno-prosvjetnih društava. Kao prva, 1902. godine, osnovana je Islamska čitaonica, koja je imala biblioteku sa nekoliko stotina knjiga, horsku, diletantsku (dramsku) i tamburašku sekciju. To je za sada najstariji

poznati oblik javnog kulturno-prosvjetnog organizovanja Bošnjaka u Gračanici. Nakon osnivanja kulturno-prosvjetnog društva "Gajret" u Sarajevu 1903. godine, njegovi povjerenici iste godine uspostavljaju svoj prvi ogranak u Gračanici.¹ Pod uticajem općih političkih prilika (aneksija BiH, Mladoturska revolucija), u drugoj polovini 1908. godine širom BiH otvaraju se turske čitaonice, tzv. turske kiraethane. Takva čitaonica djelovala je i u središtu gračaničke čaršije, sve do 1914. godine, kada je izgorjela u požaru.²

1. GRAČANICA S POČETKA 20. STOLJEĆA – STANOVNIŠTVO, URBANI RAZVOJ, GOSPODARSTVO

Austrougarsku vlast Gračanica je dočekala kao mala bosanska kasaba sa čaršijom i 14 mahala u kojima je bilo 11 džamija, dvije medrese, sahat-kula, nekoliko hanova (vakufskih i privatnih), zatim stotinjak dućana i zanatskih radnji, te više zgrada za stanovanje, privatnih i vakufskih. U vremenu o kojem govorimo Gračanica, je već uveliko bila kročila na „put u modernost“ kao i mnoga naša manja mjesta i gradovi u periodu austrougarske uprave u Bosni Hercegovini (1878. – 1918.). Do kraja 19. stoljeća imala je moderne gradske saobraćajnice, tržnicu u centru grada, regulisano korito rijeke kroz centar grada, željezničku i

1 U kulturnom i društvenom miljeu tadašnje Gračanice, zanimljiva pojava bio je i šah klub, oko 1900. godine, koji je okupljao veći broj građana i u dobroj mjeri potisnuo tradicionalne društvene igre. Klub je osnovao tadašnji šerijatski sudija Arif Hikmet Mehinagić, koji je 1907. godine donio i prvi gramofonski aparat u Gračanicu.

2 Esad Tihić, Omer Hamzić, Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji. Gračanica 1988., str 60.

putnu vezu sa svijetom. Mnoge tekovine tog civilizacijskog napretka i danas su u funkciji.

Osim javnih objekata kao što je Ahmed-pašina džamija, dvije medrese, hanovi i havra, u gračaničkoj čaršiji dominirali su privredni objekti, među kojima su u najvećem broju bili dućani i zanatske radnje.

2. KULTURNO-PROSVJETNA DJELATNOST–NARODNE ČITAONICE I KULTURNO- PROSVJETNA DRUŠTVA (KRATAK OSVRT)

Opći kulturni i duhovni preporod Muslimana u BiH, za vrijeme austrougarske uprave zahvatio je i Gračanicu, kao dominantno muslimansku čaršiju. Kao i u drugim mjestima, imućniji trgovci bili su glavni nosioci i organizatori javnog, kulturnog i političkog života. Vodili su glavnu riječ u Kotarskom vijeću i Vijeću gradske općine, u raznim kulturnim, vjerskim i humanitarnim organizacijama.

Prema statističkim izvještajima Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, u periodu od 1878. do 1914. godine, Gračаница je imala dvanaest društava (deset u samoj kasabi, a 2 na selu). Prvo je registrovano 1896. godine pod nazivom **“Gračanička čitaonica”**.³ Iz nje će se

kasnije razviti druge organizacije i udruženja, zavisno od potrebe i opće situacije. Počela je sa svega 22 člana, da bi se taj broj u narednim godinama postepeno povećavao. Tako je u 1912. godini imala 46 aktivnih članova. O radu te čitaonice, nažalost, nije sačuvano više podataka.

Tokom 1902. godine, pokrenut je postupak osnivanja **Islamske čitaonice (kiraethane)**, koja se, konačno, registruje 1903. godine. Zahtjev za njeno osnivanje potpisalo je 50 uglednih građana, među kojima su se isticala sljedeća imena: Mujaga Kučukalić, trgovac i posjednik, koji je bio na čelu petočlanog Privremenog odbora (osim Kučukalića, u Privremenom odboru bili su: Hafiz Seid Omerbegović, Ahmed Širbegović, Hadži Bećir Tihić i M. Muftić.), zatim **Hadži Hafiz Hasan ef. Hadžiefendić, upravitelj Šerijatske sudačke škole u Sarajevu**, Ganibeg Muftić, načelnik, **Hafiz Mehmed ef. Okić, muderis**, Ibrahim ef. Lemeš, kadija, Hasan ef. Kadić, šerijatski vježbenik, Salih ef. Alić, **ibtidajje mualim I**, Osman ef. Ustavdić, **ibtidajje mualim II**, Hafiz Bećir ef. Lika, te još tridesetak najuglednijih gračaničkih trgovaca i posjednika.

Čitaonica je imala za te prilike bogatu biblioteku, koja je raspolagala s nekoliko stotina knjiga, dostupnih članstvu. U njenom sastavu djelovale su sljedeće sekcije: horska, diletantska i tamburaška. Kasnije je, vjerovatno dospjela u krizu, pa ćemo većinu njenih osnivača naći, kao članove i osnivače **Turske čitaonice i knjižnice (Turske kiraethane)**, koja je

3 Zatim slijede: “Pčelarska podružnica” (1898.), “Freiwillge Feuerwehr”, tj. “Dobrovoljno vatrogasno društvo” (osnovano 1899.), „Islamska čitaonica“ (1903.), “Srpska narodna čitaonica” (1906.), Pododbor Srpskog potpornog društva “Prosvjeta” (1907.), “Turska čitaonica i knjižnica” (1910.), “Srpski soko” (1910.), Pododbor “Gajreta” (1910.), “Trezvenost” (1912.), “Pobratimstvo” Kakmuž (1912.), “Srpski soko” Kožuhe (1912.). Iz ovog pregleda može se zaključiti da je takozvani društveni život u Gračanici bio dosta razuđen i da

su stanovnici Gračаницe bili veoma zainteresovani za rad kulturno-prosvjetnih, humanitarnih, sportskih i drugih društava i udruženja.

proradila 1908. (kao odjek Mladoturske revolucije), a registrovana 4. 8. 1910. godine.

Islamska čitaonica nastavila je sa radom i nakon završetka Prvog svjetskog rata. Njen predsjednik tada je bio Asim ef. Alikalfić, direktor Muslimanske privredne banke.⁴ U promijenjenim političkim i društvenim prilikama Islamska čitaonica prestala je sa radom 1929. godine. Njena imovina i inventar prešli su u vlasništvo Narodne biblioteke u Gračanici.

Nakon mladoturske revolucije i aneksione krize, 1908. godine, te krupnih političkih događaja na unutrašnjem planu i u Gračanici je osnovana **Turska čitaonica i knjižnica (Turska kiraethana)**. Radilo se o jednoj masovnoj organizaciji koja je svojim programom privlačila veliki broj građana. Nakon registracije imala je čak 240 članova. Taj početni entuzijazam, međutim brzo je splasnuo. Dvije godine kasnije, na svom spisku imala je svega 64 člana. Nije poznato kako je došlo do tako naglog osipanja u njenim redovima. To su vjerovatno uzrokovalе promjene na političkom planu (početak balkanskih ratova), a možda i neki lokalni događaji (povećano iseljavanje npr.) pred Prvi svjetski rat. Zna se samo da je uništena u požaru 1914. godine, poslije kojeg nije više ni obnavljanja.

Kulturno-prosvjetno društvo "Gajret" osnovano je 1903. godine s ciljem da pruža pomoć siromašnim đacima i studentima Muslimanima. Pododbor "Gajreta" u Gračanici osnovan je 5. 9. 1906

godine. Njegov utemeljitelj bio je čuveni gračanički trgovac Mujaga Kučukalić, a prvi povjerenik Mustafa ef. Zukobašić, posjednik.⁵ Novi Pododbor "Gajreta" u Gračanici, konstituisan je 1910. godine, u početku je imao 63, a 1912. godine 66 članova.⁶ U novoj državi Društvo je nastavilo sa rad u daleko povoljnijim uslovima.

Sva ova kulturno-prosvjetna društva, s početka 20. stoljeća, odigrala su značajnu ulogu u kulturnom, društvenom, pa i političkom životu Bošnjaka muslimana u Gračanici.

3. MEHMED EF. OKIĆ I DRUGE ISTAKNUTE LIČNOSTI U DRUŠTVENOM I DUHOVNOM ŽIVOTU GRAČANICE

U duhovnom i društvenom životu Gračanice s kraja 19. i početka 20. stoljeća, kao i u drugim mjestima, ključnu ulogu imala je takozvana vjerska inteligencija, muderizi, kadije, istaknuti imami itd. Svi su oni na ovaj ili onaj način bili vezano za Osman-kapetanovu medresu kao duhovno središte Gračanice. U ovom periodu ističe se nekoliko imena, ali ovom prilikom spomenut ćemo samo ona koja mogu ilustrovati društveni i duhovni ambijent tadašnje Gračanice. Važno je spomenuti da su svi muderisi na Osman-kapetanovoj medresi završili nauke u Stambolu, a da su između njih hafiz Mehmed Teufik ef. Okić i H.hafiz Mustafa ef. Šiljić bili uvaženi alimi koji su završili Kiraet-Vudžuh, pred najpo-

⁵ *Gajret kalendar*, II/1907., 133

⁶ Sajma Sarić, O osnivanju i radu Islamske čitaonice (kiraethane) i drugih kulturno-prosvjetnih i humanitarnih društava u Gračanici početkom 20. stoljeća *Gračanički glasnik VII/14, 2002.*, 44–50

znatijim islamskim učenjacima tog doba u Stambolu.

U tom kontekstu posebnu pažnju zaslužuje Mehmed ef. Okić, muderiz Osman-kapetanove medrese i još četvorica učenih Gračanlija koji su u tom periodu, a neki i nešto kasnije bili na dužnosti vrhovnog šerijatskog sudije, kao jednoj od prestižnih funkcija u tadašnjoj hijerarhiji Islamske vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini. Te ličnosti, ne samo što su davale pečat duhovnom i vjerskom, pa i opštedruštvenom životu u Gračanici, već su ime Gračanice i njene medrese pronosili širom Bosne i Hercegovine, pa i šire, u jednom lijepom i pozitivnom ozračju.

Među muderisima Osman-kapetanove i Nove medrese u Gračanici, jedno od najistaknutijih mjesta svakako pripada Mehmed ef. Okiću, ocu Muhameda Tajiba Okića, koji će kasnije kao član Ulema medžlisa u Sarajevu biti jedan je od najistaknutijih članova ilmijanskog staleža kod nas u prve tri decenije 20. stoljeća. Važio je u svoje vrijeme kao jedan od najučenijih ljudi među muslimanima Bosne i Hercegovine, bio je istaknuti član kolegija karija u Sarajevu, uvažen javni i kulturni radnik.⁷

U našoj duhovnoj inteligenciji, među pedesetak najpoznatijih kadija, koji su

krajem 19. i početkom 20. stoljeća zauzeli mjesta šerijatskih sudaca, Gračanica je “dala” četvoricu intelektualaca koji su vrlo uspješno obnašali visoku funkciju vrhovnog šerijatskog sudije. To su: Hadži Hafiz Hasan ef. Hadžiefendić, Ali Riza eff. Prohić, Hafiz Ibrahim ef. Mehinagić Ibrahim eff. Imširović. U ovom prilogu donosimo najvažnije podatke o njihovom životu i djelu. Svi su oni prva svoja znanja sticali u Osman-kapetanovoj medresi i svaki na svoj način, ostavili su duboke tragove u društvenom i duhovnom životu Gračanice. Radi ograničenosti vremenom, to ne možemo prezentirati, ali ćemo svakako objaviti u cjelovitom prilogu u Zborniku radova sa ovog skupa.

ZAKLJUČAK

Društveni i duhovni život Gračanice u prvoj deceniji 20. stoljeća, prije, za vrijeme i poslije službovanja muderiza Mehmed ef. Okića nosio je obilježja općekulturnog preporoda Bošnjaka u Bosni i Hercegovini. U tom periodu Gračanica se razvila u jedno od značajnijih kulturnih i duhovnih središta u BiH, upravno-administrativni centar šireg prostora (između rijeka Bosne na zapadu, Spreče na jugu, Tinje na istoku i planine Trebave na sjeveru), sa dinamičnim društvenim životom i društvenim aktivnostima, čiji su nosioci bili istaknuti pojedinci, školovani uglavnom u Turskoj. Materijalnu podršku obezbjeđivali ojačali gračanički trgovci i posjednici, jednom riječju građanstvo. U toj integraciji mogle su djelovati narodne čitaonice i kulturno-prosvjetna društva kao konkretni oblici okupljanja onih ljudi koji su željeli da nešto mijenjaju u svojoj sredini. Svakako – nabolje.

⁷ Rođen je 1870. godine u Jajcu. Osnovno vjersko obrazovanje i ruždiju završio je u svom rodnom mjestu, medresu u Banja Luci, a visoke teološke nauke i kiraet (učenje Kur'ana) u Carigradu. Mudris Osman-kapetanove medrese u Gračanici je od 1900. do 1910 godine. Bio je oženjen iz Gračanice, kćerkom H. Musafe ef. Hadžića, Hasiba hanumom. Jedan je od najobrazovanijih Bošnjaka svog doba. Pored redovne aktivnosti u Ulema medžlisu u Sarajevu, proučavao je književni rad bosanskih muslimana na orijentalnim jezicima. Objavio je biografije nekoliko naših književnika u listu “Vatan”, koji je izlazio na turskom jeziku (1884-1887), a sarađivao je i u sedmičnjaku “Slobodna riječ”. Umro je 1932. godine.

O doprinosu Muhameda T. Okića modernoj Turskoj

Prof. Dr. Avni İlhan, Dokuz Eylül Univerzitet, İlahiyat Fakültet, İzmir, Republika Turska

S obzirom da sam ovo izlaganje (kazivanje) izložio pod velikim emocijama, ono zato vjerovatno neće biti unutar strogo zadatog akademskog okvira, sistematičnosti i plana, što mi, nadam se, čitatoci neće zamjeriti. Impresionirali su me podaci koje je u svom izlaganju o porijeklu porodice Okić iznio prof. dr. Ismet Bušatlić: da potiču iz Mađarske u koju su stigli kao glasonoše islama, da su se naselili u Jajcu nakon povlačenja Osmanlija iz Mađarske, da su u tom gradu preci uvaženog profesora Muhameda Tajiba Okića kroz četrnaest generacija obavljali dužnost u gradskoj džamiji, da je njegov otac, rahmetli Mehmed Teufik efendija imenovan za muderisa u ovoj medresi (Osman-kapetanova medresa u Gračanicu), gdje mi održavamo ovaj skup, te da se porodica Okić zbog toga preselila u Gračanicu, gdje je naš veliki profesor Muhammed Tajib Okić rođen, gdje je počeo svoje obrazovanje i sa sobom odavde u svijet ponio „ono izobilje“ koje ćemo mi kasnije vidjeti.

Ova plemenita porodica je, od vremena kada su se nastanili u Mađarskoj pa sve do danas, u službi Božije riječi. Kao što vam je, vjerujem, poznato, profesor Tajib Okić se nije nikad ženio. On nema potomstva. Znajući to, nameće nam se zaključak kako nema niko ko bi mogao dalje nositi taj bajrak što ga je porodica Okić nosila stoljećima. Ali, nije uopće tako. Potpuno suprotno tome, taj sveti bajrak naš profesor Okić je predao sto-

tinama hiljada svojih učenika, studenata, svoje djece. Taj bajrak se pronosi ne samo u Turskoj nego i diljem svijeta.

Ja sam ime Tajiba Okića čuo prvi put 1950. godine kao učenik medrese (Imam-Hatip Lisesi, op. prev.) u Isparti. Bio sam tada u završnim razredima. Spomenuo ga je jedan od njegovih prvih učenika, rahmetli profesor Ahmed Hamdi Savlu, koji je tada stekao zvanje asistenta hadisa, ali nikad nije dobio postavljenje od strane Rektorata Univerziteta u Ankari. On nam je tada govorio o znanju, učestalosti i ličnosti Muhameda Tajiba Okića. Ne sjećam se koliko sam u tim godinama mogao shvatiti suštinu tog kazivanja, ali se odlično sjećam kako se kasnije svuda i uvijek ime profesora Okića spominjalo s poštovanjem, s ljubavlju i toplinom.

Tih pedesetih, šezdesetih, pa i sedamdesetih godina svi svršenci teoloških fakulteta u Turskoj međusobno su se poznavali. Također su poznavali i sve svoje profesore. Godine 1966. na Visokom islamskom institutu u Konji (danas İlahiyat Fakültet Univerziteti Seldžuk) prvi put su primljena tri asistenta. Jedan od njih sam bio ja, a druga dvojica su bili asistent Tajiba Okića na tefsiru Abdullah Aydemir i njegov asistent na hadisu Ali Osman Kočkuzu. Prof. Muhamed Tajib Okić je dolazio u Konju na predavanja jednom u petnaest dana. Na našem institutu je držao predavanja, a i stanovao tokom boravka u Konji. Mi smo bili

pravi sretnici—jer smo imali priliku slušati ga do kasnih noćnih sati tokom tih njegovih posjeta Konji. Kasnije je konačio u hotelu Bašak. Nismo ga ni tu ostavljali na miru, nego bismo odlazili u njegovu sobu, zadržavajući se u razgovoru s njim i slušajući njegova kazivanja.

Ja nisam od onih profesora koji su bili bliski našem profesoru Tajibu Okiću ili koji su bili u tom prvom safu do njega kao oni što su prošle i ove godine učestvovali na simpozijima posvećenim njemu ovdje u Bosni. Uslijed toga, moje kazivanje će sadržavati dosta detalja. Ali, ne trebamo zaboraviti da se katkada suština onoga o čemu govorimo krije u detaljima. Vjerovatno će tu biti i detalja koje njegovi učenici iz prvog safa nisu do sada otkrili ili nisu o tome kazivali.

Naš poštovani profesor Okić je bio toliko darežljiv da je to za mnoge bilo na rubu aljkavog odnosa prema novcu. On je toliko dijelio da su se nosači prtljaga i kondukteri natjecali međusobno ko će mu prići i uslužiti ga, a katkad bi se međusobno sporječkali ili posvađali. Tada se, u Turskoj, davalo u prosjeku pet groša, a profesor Tajib Okić je davao dvadeset puta više. On nije bio „zgrtač“ novca, niti onaj koji se dunjaluku posvetio. Njegove misli i djela su bili drugdje. Iz ovoga detalja možemo izvući karakterne crte njegove ličnosti—ličnosti koja nije trošila vrijeme i znanje neprolazno. Štaviše, u teškim trenutcima, odnosno kada mu je prestala služba, zadužio se. Da bi otplatio dugove, ostavio je oporuku da se ima prodati njegova biblioteka. Niko od učenih ljudi ne želi prodati svoje knjige. On njih čuva i brine o njima

kao o svojoj vlastitoj djeci. Nije mu drago kada ih dodiruju svojim rukama oni koji nisu dostojni toga. Vežu se toliko za svoje knjige da katkad čudno postupaju prema svima, koji brišući prašinu s njih, pomjere knjigu ili knjige s mjesta na kojem su stajale. Ali, unatoč svemu tome rahmetli profesor Okić je ostavio takvu oporuku.

Kasnije će vrijeme pokazati da je ta njegova odluka imala i mnoge dobre, hairli strane. Usuđujem se kazati da je ta oporuka povod i ovom današnjem skupu. Jer, mislim da neću pretjerati ako kažem da je profesora Okića u Bosni i Hercegovini, kada je umro, poznavalo vrlo malo ljudi. Njegov znanstveni doprinos ovdje gotovo niko nije znao ili su to bili samo rijetki među Bošnjacima.

Moj rahmetli prijatelj Abdullah Aydemir i ja smo odigrali glavnu ulogu u kupovini te biblioteke i njenom dopremanju u Izmir na naš fakultet. Ovo spominjem samo iz zahvalnosti Gospodaru što je nama podario tu blagodat da uradimo takav hairli posao. Ja sam, kasnije, našim studentima sa Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu kazivao o prijenosu te biblioteke u Izmir, o svom učešću u svemu tome, o biblioteci samoj i profesoru Okiću, rahmetli. Napominjem da su to bili studenti koji su tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu došli na naš fakultet. S njima smo se vrlo brzo sprijateljili i počeli se družiti. A poslije? O tome i vi manje više znate. Onoliko koliko ja znam, jedan od mojih studenata, gazija Remzija Pitić je uložio vanredan napor kako bi se sunarodnjaci Muhammeda Tajiba Okića u njegovoj domovini Bosni i Hercegovini upoznali sa životom i dje-

lom tog posljednjeg bajraktara Allahove riječi iz porodice Okića, ne direktno od njega nego preko velike riznice njegovih učenika u Turskoj. Njegova biblioteka nastavlja služiti svojoj misiji, sada i kao vječni most koji povezuje Izmir i Bosnu i Hercegovinu. Profesori i studenti koji se koriste fondom biblioteke Muhameda Tajiba Okića, intelektualci u Izmiru, porijeklom Bošnjaci uče dove, Fatihe za njega, a oni koji ga uopće ne poznaju na taj način „stiču njegovo poznanstvo“, pa i oni uče dove.

Da se vratim na samu bit teme. Ono što sam osobno svjedočio i ono što sam slušao od njega, daje mi mogućnost da podvučem sljedeće važne napomene s ciljem boljeg upoznavanja sa likom i djelom našeg rahmetli profesora.

a) On je bio najsvjesniji i najpobožniji intelektualac kojeg sam poznao. Te njegove velike osobine bile su primijećene svugdje gdje je radio i gdje je služio. Bio je, također, izrazito moralan čovjek;

b) Njegov najveći ideal je bio prozvati i odgojiti svjesne kadrove. Jedan od njegovih cijenjenih asistenata se nešto kasnije opredijelio za posao na kojem će zarađivati više novaca nego kao asistent u struci. Nije se konsultirao s profesorom. Vjerovatno je znao da mu on na to ne bi gledao blagonaklono. Pred drugim asistentima nije sakrivao svoju ljutnju i povrijeđenost njegovim takvim izborom. Poslije je pun ljutnje i uvrijeđenosti kazivao kako je pred drugima često bio u poziciji da se stidi zbog nepromišljenosti, gafova i netaktičnosti tog bivšeg asistenta, te kako je često dolazio u neprilike, štiteći ga od pogrešaka koje je

činio. Nikad neću zaboraviti koliko smo mi bili ljuti i povrijeđeni zbog onoga što je uradio našem profesoru. On nije bio kivan zbog toga što se nije konsultirao s njim u vezi s tom odlukom. Njegova ljutnja je proizlazila iz činjenice da je taj naš kolega godinama zauzimao mjesto, uzimao plaću asistenta u situaciji kada se profesor Okić nadljudskim naporima trudio da kadrovski popuni neophodne pozicije na fakultetu. Čak, kada bi spominjao njegovo rodno mjesto govorio bi da su to ljudi koji vole novac i trgovinu. Kasnije će se o njemu govoriti poslovično kao o onom koji je zauzeo poziciju zbog novca;

c) Profesor je na ispitima bio vrlo tolerantan. Opraštao je i onima koji ne bi zadovoljili upisujući im pozitivnu ocjenu. Mi smo to primijetili, pa smo upitali zar ne bismo trebali podizati standarde kako bismo dobijali kvalitetniji kadar. On je, rahmetli, odgovorao: “Hvala Bogu kad smo došli na taj nivo. U pravu ste. Kada smo mi otvorili Teološki fakultet Univerziteta Ankara, davali smo pozitivnu ocjenu i onima koji bi znali samo proučiti bismillu. Jer, tada smo imali potrebu za studentima. Sami smo sebi govorili da će onaj koji skrušeno prouči bismillu poslije naučiti i ostalo. Ta navika nam je još uvijek ostala. Vi ste u pravu, došlo je vrijeme podizanja kvaliteta.” Iz ovoga se može zaključiti koliko je bio svjestan vremena, mjesta i potrebe trenutka;

d) Vrijeme je pokazalo koliko je bio u pravu kada je pažljivo i vrlo strogo birao svoje saradnike i asistente. Prošle godine su njegovi zemljaci mogli vidjeti, slušati i upoznati jedan broj cijenjenih učenika

profesora Okića na simpoziju u Sarajevu. Ti njegovi asistenti su „proizveli“ stotine hiljada ljudi u Turskoj. Njegov kvasac je nadošao, što bismo rekli;

e) On je najbolje poznao opasnosti, podlosti i zamke koje prijete od nevjernika. Pa, zar čovjek sa ovih svetih prostora može to ne znati? Često nam je govorio da mi Turci imamo dvije velike greške u svom mentalitetu: (1) Vi mislite da se nevjernika može lahko savladati—kao kad jedeš leblebiju. Time nam je htio do u tančine opisati stanje nacije u kojem se dugo nismo suočili licem u lice sa neprijateljem, te da stoga omalovažavamo njegovu snagu i mogućnosti. A kao ilustraciju uvijek je govorio kako je u Bosni bilo toliko džamija, navodeći nji-

hov broj, te spominjući, također, koliko ih je srušeno i koliko ih je tada bilo manje. Nevjernik svoje nevjerstvo uvijek pokazuje—i otvoreno i podlo; (2) Ne obrazujete svoje žene. (Poštovani profesore! Mi smo poslušali vaše zapovijedi i preporuke i sada obrazujemo našu žensku populaciju. Među njima već ima vrlo uspjelih i na važnim pozicijama. Naši mlađi naraštaji su na tom putu postigli zavidan napredak i još uvijek napreduju).

Sve što je Muhamed Tajib Okić govorio bilo je iz dubine njegove duše. Govoreći nam o opasnostima koje nam prijete, skretao je pažnju na orijentaliste i misionare. Ja ne poznajem nikoga ko je tako dobro poznao orijentaliste i ko je tako

bio svjestan njihove opasnosti. Nažalost, nismo do sada, računajući i njegove asistente i najbliže saradnike, o tome napisali gotovo ništa. Imao je patološki strah od toga da u svojim tekstovima napiše nešto što bi dušman mogao iskoristiti protiv islama. Bio je veliki prijatelj sa, vjerovatno, najvećim alimom prošloga stoljeća Muhammedom Hamidullahom (umro 2002. godine). Muhammeda Hamidullaha znamo kao izrazito obrazovanog učenjaka, čiji su brojni radovi objavljeni na mnogim svjetskim jezicima, ali i kao čovjeka neiscrpane energije koji je na svjetlo dana, ulažući veliki trud i iznimnu posvećenost, iznio mnoge zaboravljene, zaprašene i gotovo uništene dokumente iz islamske povijesti. Tajib Okić ga je katkad znao kritikovati zbog toga što nije vodio računa o svim aspektima i posljedicama objavljivanja nekih originalnih dokumenata, tvrdeći da tako sipa biber po pilavu orijentalistima.

Jednog ramazanskog dana zajedno su putovali avionom iz Ankare u Istanbul. U vrijeme iftara uza se nisu imali ništa, pa se Tajib Okić požalio. Hamidullah je tada kazao kako će se iftariti dovom i da se tu stvar završava. Kasnije je Tajib Okić znao često pohvalno govoriti o pobožnosti i unutaršnjem miru profesora Hamidullaha. Također, spominjao je da ga je tada zadirkivao: „Šta ima? Jesi li šta novoga otkrio?“

Jedno su vrijeme u Turskoj dobrotvori, ljudi koji su podizali ili obnavljali vjerske ustanove i brinuli o njihovom održavanju, imali jednu slabu tačku ili stranu. Oni su vjerovali da, s obzirom da

su uradili ili obnovili i ono što ni država nije mogla, sve najbolje znaju. Ovaj sloj ljudi se nije konsultirao sa stručnjacima, nego bi ih koristili kao bajpas, a sami bi donosili odluke i postupali po njima. Jedan takav slučaj desio se i u Konji. Dok je profesor bio u Ankari, jedan od ovih dobrotvora je po zidovima hodnika Visokog islamskog instituta postavio mermerne levhe, na kojima su bili ispisani prijevodi nekih hadisa, uzeti iz kalendara. Rahmetli profesora Okića je to jako rastužilo. Među tim prijevodima je bilo i slabih predaja hadisa. Zar se na visokoj ustanovi, na kojoj se izučavaju vjerske znanosti mogu samo tako, bez ikakvog reda, vješati takve sadržaje? Ovdje ima asistent koji je stručan za to. Ima i profesor. Pa, i svaki student bi o tome mogao štošta znati. Tako je govorio kritikujući tu praksu. Uvijek nas je podsjećao, pokazujući nam slabe ili apokrifne hadise u našim knjigama, da je to metod koji koriste orijentalisti da bi napakostili islamu. To je bio njihov stil.

On je bio profesor-otac. Uvijek se interesirao za svoje studente koji su znali otići na dužnost u najudaljenije krajeve Turske. Kada bi od nekog od njih dobio kakav zahtjev ili obavijest da im se nešto završi ili provjeri u Ankari, profesor Okić bi svakom, bez izuzetka, ponudio svoje usluge raspitujući se u nadležnim službama i uvijek, ali baš uvijek, slao odgovor dotičnome o onome što ga je interesiralo kao da se radi o najprisnijem prijatelju. On je potrebe svojih studenata uvijek držao u prvom planu. Oni koji nisu nikoga imali u Ankari uvijek su imali profesora Okića, kao svog oca i svog profesora.

O učenosti, metodologiji u islamskim naukama dosta su napisali bliski prijatelji profesora Okića. Bio je izrazito oprezan, pažljiv, povjerljiv i pouzdan alim. Bio je alim koji je svoje znanje, mogućnosti i kapacitete koristio u skladu sa svojim uvjerenjima i vjerovanjem. Bio je svim svojim znanjem budni stražar na braniku islama od svake moguće prijetnje. Sa ono novaca što bi zaradio, poručivao je knjige i časopise gotovo iz cijeloga svijeta prateći, sve što se piše, objavljuje i štampa, a što je bilo vezano za islam. Njegova biblioteka je dokaz za to. Uvijek biti budan – bio je njegov životni moto i najvažnija njegova osobina. Koliko znam nije nikad puno spavao. Govorio nam je da ne spava više od pet sati. U svim životnim situacijama davao je primjer svojim studentima i svome okruženju. Možemo slobodno kazati da danas u Turskoj imamo stotine hiljada ljudi, posebno na teološkim fakultetima i drugim vjerskim obrazovnim ustanovama, koji su od njega usvojili znanstveni metod, radinost, uzeli njegovu energiju za primjer ili su na drugi način direktno ili indirektno, pod njegovim utjecajem.

Na simpoziju prošle godine (2010. u Sarajevu, op. prev.) mogao se vidjeti taj

utjecaj kroz živuće profesore islamskih znanosti kao što su tefsir, hadis, islamsko pravo, povijest islama i islamska književnost... Prošle godine ste na simpoziju mogli upoznati njegove učenike koji su već odavno penzioneri. Neki od njih su preselili na bolji svijet i možda ste čuli njihova imena. Ti cijenjeni profesori nisu autoriteti samo u Turskoj nego i diljem svijeta, a to znaju oni koji se uže bave ovim područjem znanosti. Svi profesori u Turskoj koji danas predaju na gore spomenutim znanstvenim oblastima su direktno ili indirektno „proizvod“ Muhameda Tajiba Okića. Znači, Okićevi su. Neka on počiva u svjetlu. Da Allah bude zadovoljan s njim. Oni koji su „proizveli“ Muhameda Tajiba Okića, njegovi profesori i odgajatelji su djeca ove zemlje – Bosne i Hercegovine. Neka Allah bude zadovoljan s njima.

Ja sam sretnik koji se ovdje danas nalazi zajedno sa Okićevim zemljacima u Gračanici. Neka je Allah zadovoljan i s vama!

Neka je selam na sve junake, heroje Bosne i Hercegovine koji su cijelom svijetu pokazali šta je junaštvo!

Neka je selam ovoj zemlji koja je iznjedrila Aliju Izetbegovića – Salahuddina Ejubbića našeg doba.

(Prevod s turskog: Remzija Pitić)